

Crna Gora
Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava

Adresa: Bulevar Svetog Petra Cetinjskog, br.130
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 234 197
www.gov.me/mmp

Broj: 05-056/24-514/1

Podgorica, 16.04.2024. godine

SEKTORSKA ANALIZA

**za utvrđivanje prijedloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava
za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija
iz budžeta Crne Gore u 2025. godini**

Sektorska analiza se sačinjava na osnovu strateških i planskih dokumenata odnosno propisa u odgovarajućoj oblasti od javnog interesa uz konsultacije sa zainteresovanim nevladinim organizacijama, i predstavlja osnov za utvrđivanje prioriternih oblasti i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u narednoj godini, u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama. Sektorska analiza se priprema u tekućoj za narednu kalendarsku godinu radi blagovremenog planiranja visine sredstava koja će biti opredijeljena na pozicijama ministarstava nadležnih za oblasti koje Vlada utvrdi kao prioritne za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija. Analiza će poslužiti i za pripremu javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti koja će biti utvrđena kao prioritna.

1. OBLASTI OD JAVNOG INTERESA U KOJIMA SE PLANIRA FINANSIJSKA PODRŠKA ZA PROJEKTE I PROGRAME NVO

1.1. Navesti u kojim oblastima od javnog interesa (iz člana 32. Zakona o NVO) iz nadležnosti ministarstva planirate finansijsku podršku iz budžeta za projekte i programe NVO:

☐ socijalna i zdravstvena zaštita	☐ razvoj civilnog društva i volonterizma	☐ zaštita životne sredine
☐ smanjenje siromaštva	☐ evroatlantske i evropske integracije Crne Gore	☐ poljoprivreda i ruralni razvoj
☒ zaštita lica sa invaliditetom	☐ institucionalno i vaninstitucionalno obrazovanje	☐ održivi razvoj
☐ društvena briga o djeci i mladima	☐ nauka	☐ zaštita potrošača
☐ pomoć starijim licima	☐ umjetnost	☐ rodna ravnopravnost
☐ zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava	☐ kultura	☐ borba protiv korupcije i organizovanog kriminala
☐ vladavina prava	☐ tehnička kultura	☐ borba protiv bolesti zavisnosti
☐ druge oblasti od javnog interesa utvrđene posebnim zakonom (navesti koje): _____		

2. PRIORITETNI PROBLEMI I POTREBE KOJE TREBA RIJEŠITI U 2025 .GODINI FINANSIRANJEM PROJEKATA I PROGRAMA NVO

2.1. Navesti prioritetne probleme u oblasti(ma) iz nadležnosti ministarstva koji se planiraju rješavati finansiranjem projekata i programa nevladinih organizacija. Opis problema obrazložiti koristeći konkretne mjerljive pokazatelje trenutnog stanja i željenog stanja odnosno rješenja, navodeći izvor u kojem su takvi podaci dostupni. Pokazatelji mogu biti informacije iz uporednih analiza, izvještaja, rezultata istraživanja, studija i drugi dostupni statistički podaci.

Opis problema:

Lica sa invaliditetom se suočavaju sa brojnim preprekama i problemima koji ograničavaju njihovo puno učešće u društvu i sprečavaju punu inkluzivnost. Na osnovu istraživanja CEDEM-a iz 2023.¹ godine procjenjuje se da u Crnoj Gori živi oko 60000 lica sa invaliditetom, dakle, gotovo 10 odsto ukupne populacije. Istraživanje ukazuje da je najviši stepen diskriminacije prema licima sa invaliditetom izražen u oblastima rada i zapošljavanja, potom u oblasti obrazovanja i sporta. Takođe u istraživanju se konstatuje da građani/građanke prepoznaju diskriminaciju prema licima sa invaliditetom a prave jasnu razliku u procjeni da su osobe sa intelektualnim invaliditetom izložene u značajno većoj mjeri diskriminacije u odnosu na lica sa tjelesnim invaliditetom, zbog čega se dalje konstatuje da značajni naponi moraju biti uloženi u cilju zaštite od diskriminacije lica sa intelektualnim invaliditetom.

Konvencija UN-a o pravima lica sa invaliditetom predstavlja najvažniji međunarodni ugovor koji je Crna Gora ratifikovala i koji reguliše prava lica sa invaliditetom. Iako je 2017. godine Crna Gora podnijela prvi Inicijalni izvještaj o implementaciji Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom, Komitet UN-a je Crnoj Gori dao veliki broj preporuka koje su imale za cilj implementaciju pomenutog međunarodnog ugovora. Vlada Crne Gore kontinuirano i sistematski preko svih resora preduzima mjere na implementaciji preporuka iz Konvencije UN.

Crna Gora će najkasnije do marta 2027. godine podnijeti Komitetu CRPD drugi, treći i četvrti periodični izvještaj i u njih će uvrstiti informacije o realizaciji zaključnih zapažanja, a povodom čega je planiran dijalog sa Komitetom u martu 2029. godine²

Imajući u vidu preporuke Komiteta UN-a u vezi sa nadležnostima Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, **državi članici preporučuje da usvoji pristup zasnovan na ljudskim pravima prema invaliditetu u svim svojim zakonima, politikama i mjerama, edukuje i podiže svijest kreatora politika, profesionalaca i javnosti uopšte, o pravima osoba sa invaliditetom sadržanim u Konvenciji UN-a i njenom Fakultativnom protokolu (CRPD/C/MNE/CO/1).**

¹ <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2023/12/Izvestaj-diskriminacija-osoba-sa-invaliditetom.pdf>

² CRPD /C/MNE /CO/1 od 29 avgusta 2017 godine

Pored toga, Komitet ukazuje na **veoma mali broj primjedbi zasnovanih na diskriminaciji, nedostatak efikasne i jednake zaštite osoba sa invaliditetom, koje mogu biti žrtve interseksijske diskriminacije, kao što su osobe sa invaliditetom koje pripadaju različitim etničkim grupama, uključujući Rome i Egipćane, izbjeglice, tražioce azila ili interno raseljena lica; kontinuiranog korišćenja procjene invalidnosti za pristup određenim ljudskim pravima i različitim definicijama invaliditeta, i društvenu isključenost djece sa invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju.** Na polju ostvarivanja prava lica sa invaliditetom postignut je ograničeni napredak. Vidljivost osoba sa invaliditetom je povećana, a došlo je i do unaprjeđenja normativnog okvira koji reguliše prava lica sa invaliditetom. Ratifikacijom Konvencije na normativnom planu usvojen je pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima. Međutim, nedovoljno dobra implementacija usvojenih pravnih standarda dovodi do toga da se lica sa invaliditetom i dalje suočavaju sa brojnim preprekama koje im onemogućavaju puno i efikasno učešće u životu zajednice. Broj tužbi pred institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda koja se odnose na slučajeve diskriminacije lica s invaliditetom u toku 2022. godine je 16.³

Realizovanje edukacija za lica sa invaliditetom o **mehanizmima i postupcima za zaštitu od diskriminacije, realizovanje kampanja, okruglih stolova, javnih časova, edukacija u školama o zaštiti od diskriminacije i principima zasnovanim na ljudskim pravima, kao i aktivnosti u čijem će fokusu biti lica sa invaliditetom koji su istovremeno pripadnici romske populacije, ili/i LGBTQI osoba, i/ili žena kao i drugih aktivnosti, doprinijeće smanjenju ili otklanjanju ovog problema.** Sve navedene aktivnosti se mogu primijeniti i kada je u pitanju sprečavanje isključenosti djece posebno sa intelektualnim invaliditetom.

Pored navedenog, Komitet u tački 11a) – e) **preporučuje državi članici da preduzme neophodne zakonodavne amandmane kako bi osigurala da su sve osobe sa invaliditetom podjednako i potpuno zaštićene od svih oblika diskriminacije, uključujući i interseksijsku diskriminaciju, u skladu sa Konvencijom.** Takođe preporučuje državi članici da:

a) Preduzme mjere podizanja svijesti, kako bi podstakla osobe sa invaliditetom da prijave diskriminaciju, obezbijedi pristup dostupnim informacijama o svojim pravima shodno Konvenciji, kao i o dostupnim mjerama za podnošenje primjedbi;

b) Obuči relevantne stručnjake, posebno službenike zadužene za sprovođenje zakona i zaposlene u pravosuđu, o Konvenciji i kako adekvatno postupati sa primjedbama o diskriminaciji na osnovu invaliditeta;

c) Uloži sve neophodne napore za sprečavanje i otklanjanje interseksijske diskriminacije osoba sa invaliditetom, stavljajući poseban akcenat na djecu sa smetnjama u razvoju, pripadnike manjinske grupe i osigura da imaju jednaki pristup svim pravima iz Konvencije;

...e)...primijeni koncept razumnih adaptacija, kako bi se osiguralo da poricanje razumnog prilagođavanja predstavlja diskriminaciju na osnovu invaliditeta.

³ https://www.ombudsman.co.me/docs/1681285008_finalniizvjestaj_12042023.pdf

Bez obzira na projektno finansiranje, edukacije koje organizuju nevladine organizacije i koje doprinose podizanju nivoa znanja i svijesti svih zainteresovanih strana, a posebno lica sa invaliditetom o primjeni mehanizama za zaštitu od diskriminacije, potrebno je intezivirati rad na edukaciji svih građana na primjeni antidiskriminacionog zakonodavstva.

Ove preporuke će se realizovati kroz razne edukativne i promotivne aktivnosti kao što su: medijske i druge kampanje, edukacije, konferencije, okrugli stolovi, istraživanja, paneli i sl.

Uzimajući u obzir da se u Strategiji za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2023-2027. godine, operativni cilj 8 odnosi na smanjenje nivoa diskriminacije sa kojima se suočavaju lica sa invaliditetom prilikom ostvarivanja prava iz oblasti rada i zapošljavanja rezultati istraživanja CEDEM-a iz 2023. godine ukazuju da je jedna od oblasti gdje je stepen diskriminacije prema licima sa invaliditetom najviše izražen, upravo oblast rada i zapošljavanja, te da je potrebno da fokus bude stavljen na edukovanju poslodavaca o pravima lica sa invaliditetom i mogućnosti njihovog zapošljavanja. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom⁴ predstavlja pomak i otvara nove mogućnosti za zaposlenje, ali je i izraz izuzetno nezadovoljavajuće situacije u kojoj se nalaze lica s invaliditetom u oblasti rada i zapošljavanja, posebno uzimajući u obzir da razvijena društvena svijest o važnosti zaposlenja lica s invaliditetom još uvijek ne postoji. Među mjerama aktivne politike zapošljavanja koje prepoznaje Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom navode se: informisanje o mogućnostima i uslovima zapošljavanja, posredovanje u zapošljavanju, profesionalna orijentacija, finansiranje pripravnika, podrška samozapošljavanju pod povoljnijim uslovima, obrazovanje i osposobljavanje odraslih, javni rad, stipendiranje i druge mjere usmjerene na povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti.

Takođe obuke za državne službenike zadužene za sprovođenje zakona i zaposlene u pravosuđu su od značaja za bolje upoznavanje sa pravima i kako adekvatno postupati sa primjedbama o diskriminaciji na osnovu invaliditeta.

Dalje, Komitet pozivom na čl. 6 Konvencije UN-a izražava zabrinutost zbog kontinuirane diskriminacije nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom i predlaže da se : **Izdvoje neophodna sredstva za istraživanje i prikupljanje podataka o ženama i djevojčicama sa invaliditetom, razvrstano prema starosnoj dobi, geografskoj oblasti, vrsti oštećenja, porodičnoj situaciji i mjestu boravka ...**

(c)Spriječi i bori se protiv višestrukih i ukrštenih oblika diskriminacije sa kojima se suočavaju žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju, sa posebnim osvrtom na pristup pravdi, zaštiti od nasilja i zlostavljanja, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i zapošljavanje; i

.... -(d).... preduzme mjere podizanja svijesti kako bi ohrabрили žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju da prijave sve oblike uznemiravanja kojima su bile izložene, i obezbijedi pristup dostupnim informacijama i odgovarajućim službama za podršku žrtvama, uključujući i na lokalnom nivou.

⁴ <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2018/01/Zakon-o-profesionalnoj-rehabilitaciji-i.pdf>

Realizovanje istraživanja i prikupljanje podataka o ženama sa invaliditetom i djevojčicama sa smetnjama u razvoju, realizovanje kampanja i edukacija i druge aktivnosti su modeli za rješavanje navedenih problema i predstavljaju važne korake kako bi se razumjela njihova situacija, potrebe i izazovi s kojima se suočavaju.

Takođe, u svom izvještaju Komitet iskazuje zabrinutost zbog nedostatka dovoljnog broja programa i obuka predstavnika javnih i privatnih medija o pristupu zasnovanom na ljudskim pravima, kao i drugih pitanja od značaja za postizanje pune jednakosti lica sa invaliditetom sa ostalim građanima.

S tim u vezi Komitet u čl.8 a) Konvencije UN-a preporučuju da se organizuje trening za predstavnike javnih i privatnih medija o Konvenciji, s posebnim osvrtom na pristup zasnovan na ljudskim pravima i osnaži prikazivanje pozitivne slike o licima sa invaliditetom, njihovim pravima i doprinosu društva, sa ciljem eliminacije negativnih stereotipa, predrasuda i predrasuda o licima sa invaliditetom što će biti u fokusu pažnje u narednom periodu i kroz finansiranje projekata i programa kao i kampanje koje će doprinijeti ovom cilju.

Organizovanje programa i obuka predstavnika javnog i privatnog medija o pristupu zasnovanom na ljudskim pravima, bez upotrebe pristupa medicinskog i socijalnog modela invalidnosti, kao i kroz kontinuirani monitorinig izvještaja medija, doprinijeće otklanjanju ovog problema. Ova obuka može doprinijeti boljem razumijevanju ljudskih prava i njihovoj integraciji u medijsko izvještavanje, što je ključno za promovisanje društvene pravde i odgovornosti medija. Takođe, obuke za novinare na temu LSI će podrazumijevati set edukacija predstavnika medija i državnih institucija, kao i aktera koji se bave oblašću lica sa invaliditetom, te kako izvještavati na temu LSI u skladu sa modelom ljudskih prava, dodatno će doprinijeti ovom cilju.

Komitet u čl.8 b) preporučuje državi da Preduzme efektivne korake da uključi obavezne elemente prava lica sa invaliditetom s posebnim fokusom na univerzalni dizajn u kurikulumu za studente arhitekture i građevinarstva.

Organizovanje edukacija i kampanja o univerzalnom dizajnu i primjeni univerzalnog dizajna jedan je od modela rješavanja ovog pitanja iz domena nadležnosti Ministarstva ljudskih i manjinskih prava.

Jednako priznavanje pred zakonom (čl. 12)

Komitet je zabrinut zbog trenutnog režima za donošenje odluka i starateljstva, što ograničava ostvarivanje različitih prava. Sa zabrinutošću konstatuje da je broj osoba sa invaliditetom, koji su lišeni svog punog pravnog kapaciteta, i dalje visok.

Pozivajući se na svoj Opšti komentar br. 1 (2014) o jednakom priznavanju pred zakonom, Komitet apeluje na državu članicu da u potpunosti uskladi svoje zakonodavstvo sa Konvencijom i zamijeni sadašnje starateljstvo i zamijenjen režim odlučivanja sistemom podržanog donošenja odluka koji u potpunosti poštuju autonomiju, integritet, dostojanstvo, volju i preferencije osobe i uspostavlja transparentne i efikasne pravne lijekove za osobe sa invaliditetom čiji je pravni kapacitet uklonjen.

Imajući u vidu sveobuhvatnost teme, neophodno je pripremiti detaljnu analizu institucionalnog i zakonodavnog okvira koji se odnosi na izmjenu režima lišenja poslovne sposobnosti.

Analiza zakonodavnog i institucionalnog okvira za izmjenu instituta lišenja poslovne sposobnosti, su preduslov za izmjenu režima lišenja poslovne sposobnosti.

Pored navedenog, shodno članu 21. Konvencije Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama:

Komitet je zabrinut zbog pretežno nedovoljne dostupnosti javnih informacija i masovnih medija za osobe sa invaliditetom u pristupačnim i upotrebljivim formatima, kao što su Brajeva azbuka, interpretacija na znakovnom jeziku, znakovni jezik, jednostavan i razumljiv jezik, audio opis, titlovanje, podnaslovi i drugi. Takođe je zabrinut zbog:

- (a) Nepriznavanja crnogorskog znakovnog jezika kao službenog jezika i nedovoljnih napora države članice da efikasno promoviše i olakša upotrebu znakovnog jezika, kao i da koristi sve druge alternativne metode i pristupačne formate komunikacije, posebno kada su osobe sa invaliditetom angažovane u zvaničnim interakcijama; i
- (b) Nepostojanja informacija o utvrđenim i pouzdanim procedurama za prijavljivanje za tumačenje znakovnog jezika u javnim postupcima i događajima u javnom životu.

Komitet UN-a, shodno članu 29 Konvencije UN-a **preporučuje državi članici da dopuni izborni zakon i poslovnik o radu, kako bi se:**

a) Dalo svim osobama sa invaliditetom pravo glasa i kandidovanje na izborima;

Posmatrano iz ugla nadležnosti Ministarstva ljudskih i manjinskih prava navedena preporuka se može realizovati kroz organizovanje međunarodnih skupova, konferencija, događaja (okruglih stolova i drugih događaja), edukacija koje za cilj imaju podizanje svijesti i nivoa znanja o potrebi učešća lica sa invaliditetom u politički i javni život i koje će podsticajno djelovati na osobe sa invaliditetom da postanu stvarni akteri političkog, javnog i društvenog života. Takođe, potrebno je uključiti sve donosiocice odluka, odnosno državnu i opštinske izborne komisije, te poslanike i odbornike u nacionalnom i lokalnim parlamentima, odnosno predstavnike političkih partija.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je realizovalo aktivnosti kroz organizovanje okruglog stola na temu uključivanja lica sa invaliditetom u politički i javni život, što je početni korak, ali treba realizovati kampanje koje će promovisati uključenost lica sa invaliditetom u politički i javni život, sprovesti istraživanja o zainteresovanosti lica sa invaliditetom za uključivanje lica sa invaliditetom u politički i javni život, i dr. istraživanja od značaja za ovu oblast, te na bazi istog sprovoditi edukacije za zainteresovane ciljne grupe.

Kako je navedeno u Izvještaju o napretku Crne Gore za 2023. godinu, po pitanju temeljnih prava, Crna Gora je umjereno pripremljena u oblasti temeljnih prava. Zakonodavni i institucionalni okvir je uglavnom uspostavljen i Crna Gora nastavlja da ispunjava svoje međunarodne obaveze u pogledu ljudskih prava. Međutim, i dalje su potrebni dodatni naponi da se on u potpunosti primjeni. Izvještajni period obilježila je povećana društvena polarizacija i podjela. Najranjivije grupe u društvu (uključujući Rome i Egipćane, osobe sa invaliditetom, LGBTIQ osobe) su sve više bile izložene diskriminaciji, govoru mržnje i zločinima iz mržnje. Potrebno je uložiti više napora kako bi se osigurao pristup pravdi i ostvarivanje prava posebno u upravnim i sudskim postupcima za ugrožene grupe. Zatim, potrebno je unaprijediti međuinstitucionalnu saradnju u cilju efikasnije zaštite od svih vrsta diskriminacije, boljeg pristupa pravdi,

punog uživanja procesnih prava i besplatne pravne pomoći žrtvama kršenja ljudskih prava, posebno djece, žena, pripadnika manjina, uključujući Rome i Egipćane, i lica sa invaliditetom.⁵

Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine predstavlja drugi strateški dokument koji stavlja primarni akcenat na efektivno suzbijanje svih oblika diskriminacije, kao i stvaranje uslova za uživanje jednakih prava u svim oblastima života licima sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na višestruku diskriminaciju i diskriminaciju žena sa invaliditetom i djevojčica sa smetnjama u razvoju kao i diskriminaciju djece. Takođe, mjere i aktivnosti koje su definisane ovom Strategijom između ostalog, predstavljaju izazov i važna su smjernica za realizaciju preporuka Komiteta UN, a samim tim i definisanje aktivnosti i mjera za Konkurs za finansiranje projekata / programa za lica sa invaliditetom za 2023. godinu.

I dalje veliki izazov predstavlja implementacija preporuka iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN-a, zatim implementacija mjera iz Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti 2022-2027. godine. Pored toga, iako je u predhodnom dvogodišnjem periodu bilo planirano realizovanje aktivnosti koje za cilj imaju sprečavanje višestruke diskriminacije, i dalje je **primijetan nedostatak aktivnosti koje za cilj imaju zabranu višestruke diskriminacije (diskriminacije po više različitih osnova), zatim, uključivanje lica sa invaliditetom u politički i javni život, razumijevanje koncepta razumnog prilagođavanja** i primjene ovog koncepta u različitim oblastima, kao i primjena Strategije na nivou lokalnih samouprava, i dalje je veoma malo, gotovo nedovoljno urađeno po tom pitanju. Iako je usvojen određeni broj akcionih planova, za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, **ostaje izazov usvajanje i implementacija lokalnih akcionih planova u svim opštinama.**

Novi strateški dokument zadržava predviđenu strukturu strategije zastupljenu u prethodnom periodu, uz značajan dodatak dvije nove oblasti u dijelu strategije koje se odnose na zasebno tretiranje položaja:

- **Žena i djevojčica kao lica sa invaliditetom**
- **Djece kao lica sa invaliditetom.**

Na taj način će biti obezbijeđen jednak tretman navedenih kategorija lica sa invaliditetom, posebno uzimajući u obzir ranjivost njihovog položaja u društvu i prepreke sa kojima se suočavaju.

Mjerodavan pokazatelj ovog sektorskog planiranja biće izvještaj o implementaciji preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom koji će biti u fokusu ove sektorske analize.

⁵ <file:///C:/Users/emin.ljuljanovic/Downloads/izvjestaj-evropske-komisije-o-napretku-crne-gore-za-2023-godinu-cg.pdf>

Podaci (analize, studije, statistički izvještaji, itd.) koji pojašnjavaju navedeni problem	Izvor(i) podataka
<ol style="list-style-type: none"> 1. Preporuke Komiteta UN (CRPD/C/MNE/CO/1) o pravima lica sa invaliditetom u Crnoj Gori⁶; 2. Izvještaj o implementaciji AP za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom i promociju jednakosti 2017-2021 za 2021 godinu; 3. Finalni izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. 4. Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027. godine; 5. Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2023. godinu; 6. Izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2022. godinu; 7. Analiza postupaka i sporova pokrenutih od strane OSI pred državnim organima; 8. Studija: Pristup pravdi osoba sa invaliditetom s posebnim naglaskom na proceduralne adaptacije; 9. Leksikon ključnih pojmova u oblasti ljudskih prava OSI. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. CRPD /C/MNE /CO/1 od 29. Avgusta 2017 2. https://www.gov.me/clanak/zakljucna-zapazanja-komiteta-za-prava-osoba-sa-invaliditetom-o-izvjestaju-crne-gore-2017 3. https://www.gov.me/clanak/akcioni-plan-za-sprovođenje-strategije-za-zastitu-lica-sa-invaliditetom-od-diskriminacije 4. https://www.gov.me/dokumenta/22924add-ebf3-4a86-9032-9b6b66071367 5. file:///C:/Users/emin.ljuljanovic/Downloads/izvjestaj-evropske-komisije-o-napretku-crne-gore-za-2023-godinu-cg.pdf 6. https://www.ombudsman.co.me/docs/1681285008_finalniizvjestaj_12042023.pdf 7. Analiza postupaka i sporova pokrenutih od strane OSI pred državnim organima 8. Studija: Pristup pravdi osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na proceduralne adaptacije 9. Leksikon ključnih pojmova u oblasti ljudskih prava OSI

2.2. Navesti ključne strateško-planske dokumente odnosno propise koji prepoznaju važnost problema identifikovanih pod tačkom 2.1., kao i specifične mjere/djelove tih dokumenata koji su u vezi sa identifikovanim problemima.

Naziv strateškog/planskog dokumenta/propisa	Naziv poglavlja/ mjere/ aktivnosti
---	------------------------------------

⁶ Komitet UN (CRPD/C/MNE/CO/1) o pravima lica sa invaliditetom Crnoj Gori

<ol style="list-style-type: none"> 1. Preporuke Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom, CRPD /C/MNE /CO/1 od 29. Avgusta 2017; 2. Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom; 3. Finalni izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017 - 2022; 4. Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027.; 5. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom; 6. Zakon o zabrani diskriminacije; 7. Izvještaj o napretku Crne Gore za PP 19; 8. Izvještaj o napretku Crne Gore za PP 23. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednakost i nediskriminacija (čl. 5); Žene sa invaliditetom (čl.6 Djeca sa invaliditetom/djeca sa smetnjama u razvoju (čl. 7); Podizanje svijesti (čl. 8) Jednako priznavanje pred zakonom (čl. 12); Pristup pravdi (čl. 13); Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama (čl. 21); Učešće u političkom i javnom životu (čl. 29); 2. Čl.5, čl. 6, 7, 8, 12, 13, 21, 29; 3. U cijelosti - sve oblasti; 4. U cjelosti - sve oblasti; 5. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom (sve odredbe sa posebnim fokusom na član 6 kojim su uređene nadležnosti Ministarstva ljudskih i manjinskih prava u dijelu oblasti za lica sa invaliditetom); 6. Zakon o zabrani diskriminacije ("Službeni list Crne Gore", br. 46/10, 40/11, 18/14, 42/17, sve odredbe, sa posebnim pokusom na čl. 4, čl.10, čl.18, čl.20, čl.22, čl.24, čl.31, čl.32 čl.33); 7. Poglavlje koje se odnosi na socijalnu inkluziju i lica sa invaliditetom; 8. Poglavlje koje se odnosi na temeljna prava i antidiskriminaciju.
---	--

2.3.Obrazložiti na koji način nevladine organizacije mogu doprinijeti rješavanju problema identifikovanih pod tačkom 2.1., koje aktivnosti su prihvatljive za postizanje željenog rezultata, kako se planira praćenje i vrednovanje doprinosa rješavanju pomenutih problema. Navesti konkretne mjerljive pokazatelje/indikatore za praćenje doprinosa nevladinih organizacija rješavanju identifikovanih problema i izvore verifikacije učinjenog.

Opis načina doprinosa nevladinih organizacija u rješavanju problema	Konkretni mjerljivi pokazatelji doprinosa nevladinih organizacija	Izvor(i) podataka
<ul style="list-style-type: none"> - Održavanje najmanje 3 okrugla stola u cilju iznalaženja rješenja za omogućavanje licima sa invaliditetom 	<ul style="list-style-type: none"> - Održana najmanje 3 okrugla stola na pomenutu temu i u kojima je prisustvovalo najmanje 60 učesnika uz prisustvo svih relevantnih institucija, predstavnika/ca 	<ul style="list-style-type: none"> - izvještaji NVO organizacija, Godišnji izvještaji MPA, Izvještaj o napretku; - izvještaj Ministarstva pravde ljudskih i manjinskih prava;

<p>lišenim poslovne sposobnosti uživanje osnovnih ljudskih prava;</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2 edukacije za predstavnike medija o pravima lica sa invaliditetom, korišćenja adekvatne terminologije prilikom medijskog izvještavanja; - 2 edukacije za podizanje svijesti svojih kreatora politika, profesionalaca i javnosti uopšte o pravima osoba sa invaliditetom; - Dvije edukacija predstavnika građanskih i prekršajnih sudova tužilaštva i predstavnika uprave policije i inspekcijских organa, lica sa invaliditetom o mehanizmima zaštite od diskriminacije lica sa invaliditetom; - organizovanje konferencije na temu zabrane višestruke i višesektorske diskriminacije lica sa invaliditetom; - organizovanje konferencije na temu razumnog prilagođavanja i univerzalnog dizajna, - sprovođenje istraživanja o položaju žena sa invaliditetom i djevojčica sa smetnjama u razvoju razvrstano prema starosnoj dobi, geografskoj oblasti, vrsti oštećenja, porodičnoj situaciji i mjestu boravka (ustanova ili briga o zajednici), i njihove diskriminacije u svim oblastima, - 3 aktivnosti koje doprinose borbi protiv višestrukih oblika diskriminacije sa kojim se suočavaju žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju; - aktivnosti koje doprinose smanjenju diskriminacije djece sa invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju sa posebnim 	<p>NVO koje se bave unapređenjem i zaštitom od diskriminacije lica sa invaliditetom.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Edukovano najmanje 20 predstavnika medija; - 40 edukovanih predstavnika državnih institucija, profesionalaca i javnosti o pravima osoba sa invaliditetom; - 40 edukovanih predstavnika građanskih i prekršajnih sudova, tužilaštava, predstavnika uprave policije i inspekcijских organa o mehanizmima zaštite od diskriminacije; - organizovana Konferencija za 50 učesnika; - 50 učesnika na konferenciji, organizovana konferencija; - sprovedeno istraživanje na osnovu koga je smanjen nivo diskriminacije u odnosu na prethodnu godinu; - organizovano istraživanje (utvrđen nivo diskriminacije), sprovedene 2 edukacije, spovedena kampanja; - organizovane 3 aktivnosti koje doprinose borbi protiv višestrukih oblika diskriminacije sa kojim se suočavaju žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju; - organizovano jedno istraživanje, sprovedene 2 edukacije, spovedena kampanja, broj (najmanje 100) djece koji su uključeni u navedeno; - Organizovan seminar, broj obučanih predstavnika medija – 50; - Urađena analiza, definisane preporuke; 	<ul style="list-style-type: none"> - portal Ministarstva ljudskih i manjinskih prava; - izvještaj o implementaciji preporuka Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom; - izvještaji o realizaciji preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom; - media plan i press clipping; - izvještaj o implementaciji AP za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti; - pres clipping, lista prisutnih; - izvještaj o realizaciji projekata; - izvještaj o realizaciji preporuka Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom; - izvještaji međunarodnih organizacija, tiraž informativnog materijala, media plan, press clipping; - izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije; - izvještaj međunarodnih organizacija, press clipping, lista učesnika; - izvještaj Ministarstva pravde ljudskih i manjinskih prava, izvještaj o realizaciji projekata NVO; - izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom.
--	---	---

<p>akcentom na djecu koja su u riziku od intersekcijske diskriminacije;</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizovati seminar predstavnika javnih i privatnih medija o poznavanju Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom sa posebnim akcentom na pristupu zasnovanom na ljudskim pravima prema invaliditetu; - više aktivnosti (okrugli sto, radionice, tribine, javni čas) za različite ciljne grupe koje će doprinijeti povećanju nivoa znanja o antidiskriminacionom zakonodavstvu i zaštiti od diskriminacije; - sprovođenje istraživanja javnog mnjenja i lica sa invaliditetom o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom u Crnoj Gori u različitim oblastima i shodno različitim parametrima (pol, starost, geografsko područje, vrsta invaliditeta, nivo obrazovanja); - 3 aktivnosti (istraživanje, kampanje, edukacije...) koje će doprinijeti uključivanju lica sa invaliditetom u politički i javni život bez diskriminacije; - aktivnosti koje će doprinijeti sprečavanju i otklanjanju višestruke i/ili intersekcijske diskriminacije lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na pripadnike manjinskih naroda, i osigura jednak pristup svim pravima iz Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom; - organizovanje 2 okrugla stola, radionica i seminara za lica sa invaliditetom i njihove porodice u lokalnim zajednicama uz učešće predstavnika NVO i građana na temu 	<ul style="list-style-type: none"> - Broj realizovanih aktivnosti - 8, obuhvaćeno 160 korisnika, povećan nivo znanja učesnika o antidiskriminacionom zakonodavstvu za 20%; - sprovedeno istraživanje o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom u CG po (polu, starosti, vrsti invaliditeta i o nivou obrazovanja itd); - realizovano istraživanje o nivou uključenosti lica sa invaliditetom u politički i/ ili javni život, sprovedena kampanja za uključivanje lica sa invaliditetom u politički život; organizovane edukacije za podizanje nivoa znanja o uključivanju lica sa invaliditetom u politički život (2 edukacije, obučeno 50); - realizovano 10 aktivnosti, gdje je uključeno oko 150 lica sa invaliditetom; - prevesti i publikovati Konvenciju UN-a o pravima lica sa invaliditetom u zvučnom formatu i na albanskom jeziku kao jeziku nacionalnih manjina; tiraž publikacije (150); - prevesti i publikovati Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom na engleski jeziku, albanski jeziku i pripremiti u zvučnom formatu; tiraž; broj distribuiranih, objavljenih sadržaja; - organizovano 2 okrugla stola ili radionice ili seminara; broj učesnika 60; - broj organizovanih sastanaka (2); - broj i vrsta aktivnosti koji imaju multisektorski pristup za višestruko diskriminisana lica; 	
---	---	--

<p>“jednake mogućnosti za sve članove društva” – uklanjanje arhitektonskih, administrativnih i drugih barijera koje onemogućavaju ravnopravan položaj lica sa invaliditetom u društvu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizovanje sastanaka sa predstavnicima lokalnih samouprava i lokalnih nevladinih organizacija o implementaciji strategije na lokalnom nivou; - 3 aktivnosti koje doprinose smanjenju diskriminacije žena sa invaliditetom i djevojčica sa smetnjama u razvoju sa posebnim akcentom na žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju koja su u riziku od interseksijske diskriminacije. 	<ul style="list-style-type: none"> - broj višestruko diskriminiranih lica koji su učestvovali u programima i aktivnostima; - povećan broj pokrenutih postupaka za zaštitu od diskriminacije pred nadležnim institucijama; - veći nivo zaštite od diskriminacije lica sa invaliditetom; - broj službenika koji je prošao edukaciju o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u skladu sa Konvencijom UN i Zakonom; - podignut nivo znanja lica sa invaliditetom o diskriminaciji i mehanizmima zaštite od diskriminacije; - broj i vrsta realizovanih događaja (okrugli sto, radionice i dr. događaja, javni skup, javni časovi, edukacije) koji za cilj imaju zaštitu od diskriminacije u različitim oblastima. - Organizovano je istraživanje (utvrđen nivo diskriminacije, sprovedene 3 edukacije i sprovedena kampanja u cilju smanjenja interseksijske diskriminacije žena sa invaliditetom i djevojčica sa smetnjama u razvoju. 	
---	--	--

3. OSTVARIVANJE STRATEŠKIH CILJEVA

3.1. Navesti ključne strateške ciljeve iz sektorske nadležnosti čijem će ostvarenju u 2023. godini doprinijeti projekti i programi nevladinih organizacija.

Strateški cilj(evi) čijem ostvarenju će doprinijeti javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija u 2023. godini	Način na koji će javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija doprinijeti ostvarenju strateških ciljeva (ukratko opisati)
<p>Omogućavanje potpune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u skladu sa načelima UN Konvencije o pravima lica sa invaliditetom.</p> <p>Implementacija preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom a koje se odnose na čl.5, čl. 6, čl. 7, čl 8, čl 11, čl.29 Konvencije UN, a u skladu sa gore navedenim tačkama.</p>	<p>Javni konkurs će doprinijeti implementaciji Preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom CRPD u oblasti promocije jednakosti, zabrane diskriminacije, učešća lica sa invaliditetom u političkom i javnom životu, zaštita prava žena sa invaliditetom, zaštita od višestruke i multisektorske diskriminacije, pristup pravdi, jednako priznanje pred zakonom, kao i implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije I promociju jednakosti 2022-2027. godine.</p>

4. JAVNI KONKURSI ZA FINANSIRANJE PROJEKATA I PROGRAMA NVO - DOPRINOS OSTVARENJU STRATEŠKIH CILJEVA IZ SEKTORSKE NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA

4.1. Navesti javne konkurse koji se predlažu za objavljivanje u 2025. godini u cilju doprinosa ostvarenju strateških ciljeva iz sektorske nadležnosti (iz tačke 3.1.), uz prijedlog potrebnih iznosa. Ukoliko postoji mogućnost preklapanja s javnim konkursima iz nacionalnih, sredstava EU ili drugih vanjskih fondova iz nadležnosti neke druge institucije, navesti s kojim organom je potrebno koordinirati oblasti finansiranja.

Naziv javnog konkursa	Iznos	Drugi donatori s kojima je potrebno koordinirati oblasti finansiranja
„Dosljedno protiv diskriminacije“	600.000,00€	

4.2. Navesti ko su predviđeni glavni korisnici projekata i programa koji će se financirati putem javnog konkursa. Ukratko navesti glavna obilježja svake grupe korisnika, njihov broj i njihove potrebe na koje projekti i programi treba da odgovore u 2025. godini.

Opis glavnih grupa korisnika, njihov broj i potrebe

Glavni korisnici projekata i programa NVO koji će se financirati putem predloženog javnog konkursa su:

- lica sa invaliditetom – 11% stanovništva, prema podacima Monstata (ima smetnje u obavljanu svakodnevnih aktivnosti, odnosno 68 064)⁷. Uzimajući u obzir navedene aktivnosti u sektorskoj analizi, očekivanje je da ovim projektima za 2025. godinu bude obuhvaćen dio stanovništva iz ove ciljne grupe kako bi se unaprijedio njihov položaj (cca 11% lica sa invaliditetom).
- organi državne uprave, kroz učestvovanje na edukacijama koje će realizovati nvo organizacije, razmjenu znanja i iskustva sa ekspertima koji će biti predavači na edukacijama. (cca 300 predstavnika organa državne uprave);
- organi lokalne samouprave, kroz učestvovanje na edukacijama o primjeni antidiskriminacionog zakonodavstva i mehanizmima zaštite, kao i učestvovanje na edukacijama o primjeni Strategije za zaštitu od diskriminacije na lokalnom nivou (cca 150 predstavnika organa lokalne samouprave);
- sudstvo, tužilaštvo, inspekcijски organi, policijski organi, kao polaznici edukacija o primjeni antidiskriminacionog zakonodavstva i prakse zemalja u okruženju (cca 150 predstavnika organa);
- javnost, kroz podizanje nivoa svijesti i znanja o zaštiti ljudskih prava i zaštiti od diskriminacije lica sa invaliditetom (619.211 građana).⁸
- mediji, privatni i javni.

Potrebe navedenih glavnih grupa korisnika su pojašnjene i obrazložene u Strategiji za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godina.

Većina potreba navedene su u preporukama Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom, o kojima je Crna Gora dužna izvijestiti Komitet u 2027. godini kao i novoj Strategiji za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027 godine, Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakona o zabrani diskriminacije i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom.

Bitno je naznačiti značajnu ulogu svih nosilaca aktivnosti i partnera u sprovođenju politike za zaštitu prava lica sa invaliditetom, imajući u vidu da one sprovode aktivnosti koje direktno utiču na zaštitu prava od diskriminacije lica sa invaliditetom.

⁷ <http://monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/Smetnje%20u%20obavljanju%20svakodnevnih%20aktivnosti%20popis%202011.pdf>

⁸ <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=273&pageid=48>

4.3. Navesti očekivani ukupni broj ugovorenih projekata, odnosno ugovora koji se planira zaključiti s nevladinim organizacijama na osnovu javnog konkursa.

Očekivani broj projekata koji se planira financirati / broj ugovora koje se planira zaključiti s NVO	
Naziv javnog konkursa	„Dosljedno protiv diskriminacije“
Očekivani broj projekata/programa	20

4.4. Navesti najviši i najniži iznosi finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu pojedinačnog javnog konkursa navedenog u tački 4.1.

Naziv javnog konkursa: „ <i>Dosljedno protiv diskriminacije</i> “	
Najniži iznos finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu javnog konkursa: 15.000 EURA	Najviši iznos finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu javnog konkursa: 30.000 EURA

NAPOMENA: stavom 4 člana 32ž. Zakona o NVO, definisano je: **“Ukupan iznos sredstava koja se na osnovu javnog konkursa mogu dodijeliti nevladinoj organizaciji za finansiranje projekta, odnosno programa, ne može preći 20% od ukupno opredijeljenih sredstava koja se raspodjeljuju na osnovu tog konkursa.”**

5. KONSULTACIJE SA ZINTERESOVANIM NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

5.1. Navesti na koji način je u skladu sa važećim propisima obavljen proces konsultovanja NVO u procesu pripreme sektorske analize.

Metoda konsultacija (npr. web, email, konsultativni sastanak, itd.)	Datumi sprovedenih konsultacija	Naziv NVO koje su učestvovalе u konsultacijama

6. KAPACITETI ZA SPROVOĐENJE JAVNOG KONKURSA

6.1. Navesti broj službenika/ica i spoljnih saradnika koji će biti zaduženi za sprovođenje javnog konkursa i praćenje realizacije finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija (uključujući najmanje jednu terensku posjetu, prilikom koje će se provjeravati izvršavanje ugovornih obaveza, namjensko trošenje sredstava, te postizanje rezultata planiranih javnim konkursom i odobrenim projektom/programom).

Naziv javnog konkursa	Broj službenika/ica zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija	Imena službenika/ica zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija
„Dosljedno protiv diskriminacije“	3 službenika/ce	

Ovjera ministra:

_____		_____
Ime i prezime	M.P.	Potpis